

**Voortgangsrapportage
Sectorplan hbo kunstonderwijs
2012-2016**

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Reducties in de bacheloropleidingen
3. Investerings in kwaliteitsversterking
4. Kunstvakdocentopleidingen: overzicht actiepunten
5. Dans en Theater: stand van zaken
6. Uitvoering Taskforce Talentontwikkeling
7. Uitvoering Taskforce Onderzoek
8. Beroepspraktijk en Ondernemerschap
9. Agenda met de vervolgstappen komend studiejaar

Bijlage:

Lectoraten onderzoek kunstonderwijs

1. Inleiding

Voor u ligt de voortgangsrapportage over de uitvoering van het Sectorplan hbo kunstonderwijs 2012-2016 'Focus op Toptalent'. De uitwerking van het Sectorplan is programmatisch met een implementatietermijn van vier jaar. De voortgangsrapportage verschijnt jaarlijks, conform de afspraak die de hogescholen met kunstonderwijs daarover met elkaar maakten. Dit is de eerste voortgangsrapportage in een reeks van vier. Deze voortgangsrapportage geeft informatie over de stand van zaken in de uitvoering van het programma en over de vervolgstappen. De laatste rapportage zal verschijnen in het studiejaar 2015-2016. De jaarlijkse voortgangsrapportages worden aan de minister van OCW verstrekt.

Het Sectorplan dat in juli 2011 verscheen, kreeg een nadere uitwerking in het Plan van aanpak (december 2011) en in de Houtskoolschets (mei 2012). Met de voornemens in deze documenten hebben de hogescholen belangrijke stappen gezet naar een sterk en toekomstbestendig kunstonderwijs waar hogescholen samenwerken, waar de kwaliteit van het onderwijs wordt versterkt, waar studenten worden uitgedaagd, waar talent wordt gestimuleerd en waar onderzoek op de beroepspraktijk wordt gestimuleerd. De toenmalig bewindspersoon van OCW Halbe Zijlstra, gaf in zijn beleidsreactie van 4 juni 2012 aan dat een beweging is ingezet die hij verder wil stimuleren. In de beleidsreactie gaf de bewindspersoon voorts aan, dat hij op basis van het totaal van het Sectorplan, het Plan van aanpak, en de Houtskoolschets van mening is dat er voldoende basis is voor het maken van prestatieafspraken met de kunstvakinstellingen en (her)investering van middelen in de kwaliteit van het onderwijs.

In het Sectorplan hebben de hogescholen voor bepaalde bacheloropleidingen afgesproken het aantal ingeschreven studenten te reduceren. Voor de disciplines Muziek, Autonome Beeldende Kunst, en Vormgeving, vond een nadere uitwerking plaats in de Houtskoolschets. Met de bewindspersoon van OCW was de afspraak gemaakt aan deze disciplines prioriteit te geven. De hogescholen intensiverden hun samenwerking op deze disciplines en spraken forse reductievolumes af (paragraaf 2). Tegelijkertijd zetten de hogescholen in op kwaliteitsversterking van het onderwijs (paragraaf 3). Voor de disciplines Kunstvakdocentopleidingen, Dans, en Theater, hebben de hogescholen in studiejaar 2012/2013 een analyse uitgevoerd (paragraaf 4 en paragraaf 5).

Naast de maatregelen per discipline, hebben de hogescholen in het Sectorplan ook een aantal generieke maatregelen met elkaar afgesproken ter versterking van het kunstonderwijs. De hogescholen willen gezamenlijk de voorzieningen voor jong talent en voortrajecten verbeteren (paragraaf 6). Daarnaast willen de hogescholen intensiever samenwerken op het terrein van onderzoek (paragraaf 7). Voorts is de aansluiting op het werkveld en de beroepspraktijk, inclusief het ondernemerschap, een belangrijk aandachtspunt voor de hogescholen (paragraaf 8). Tot slot volgt een beknopte agenda met de stappen voor het komend studiejaar (paragraaf 9).

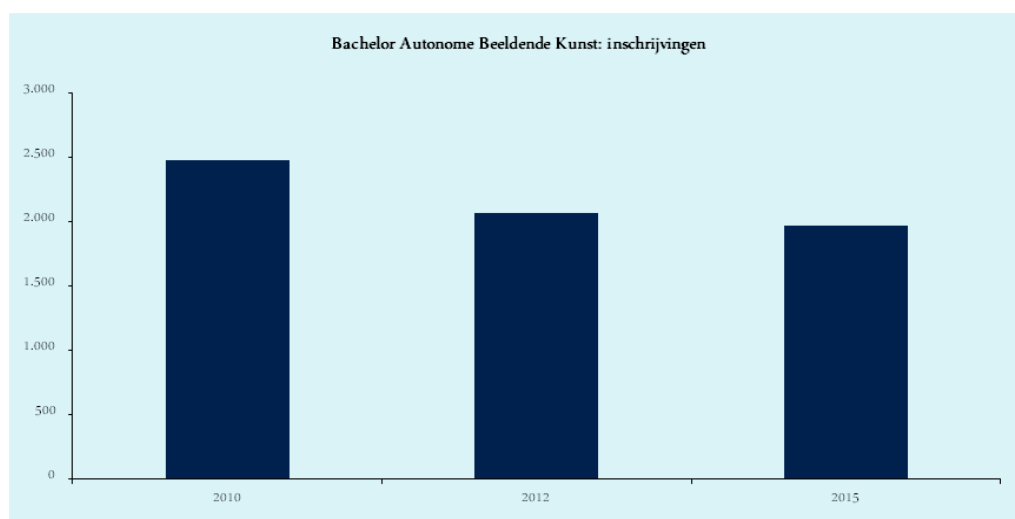
2. Reducties in de bacheloropleidingen

In het Sectorplan hebben de hogescholen met elkaar afgesproken om met behulp van een reductie van de instroom te komen tot volumebeperking voor een aantal bacheloropleidingen in de disciplines Muziek, Autonome Beeldende Kunst, Vormgeving, Dans, en Theater.

De voornemens zijn concreet in aantallen uitgewerkt in de Houtskoolschets¹ behorende bij de uitwerking van het Sectorplan. Op grond van deze gegevens zal in studiejaar 2015/2016 sprake zijn van een totale reductie van 1.383 studenten voor de betreffende bacheloropleidingen. De peildatum bij deze voornemens is oktober 2010 met eindrealisatie in oktober 2015. Hieronder is weergegeven wat de stand van zaken is in de uitvoering van de voorgenomen reducties.

Over de volle breedte is reeds sprake van een daling van het aantal ingeschreven studenten bij de betreffende opleidingen met in totaal 866 minder ingeschreven studenten. Dat blijkt uit de tussenstand per oktober 2012. Zoals voorzien vinden deze afnames met name plaats bij de bacheloropleidingen in de disciplines Autonome Beeldende Kunst en Muziek.

Bachelor Autonome Beeldende Kunst: inschrijvingen betreffende hogescholen

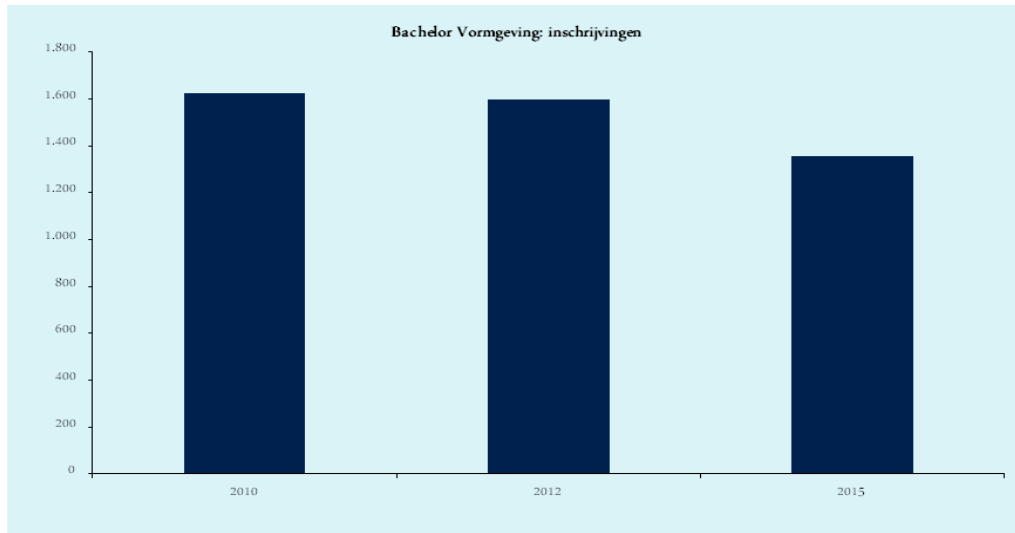
Hogeschool	2010	2011	2012	2015
ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten	471	411	369	339
Avans hogeschool	276	283	228	221
Gerrit Rietveld Academie	629	639	566	503
Hanzehogeschool Groningen	260	223	200	234
Hogeschool der Kunsten Den Haag	274	267	261	219
Hogeschool Rotterdam	243	161	131 ²	195
Hogeschool voor de Kunsten	219	222	213	

¹ Houtskoolschets, mei 2012, Bijlage I.

² Vanaf het studiejaar 2012 worden de studenten Fotografie door de Hogeschool Rotterdam administratief ondergebracht bij de bacheloropleiding Autonome Beeldende Kunst. Inclusief de studenten Fotografie bedraagt de reeks: 289 (in 2010), 282 (in 2011), 250 (in 2012), 195 (in 2015). In de tabel is de reek exclusief de studenten Fotografie vermeld, aangezien het referentiejaar 2010 is.

Utrecht				180
Zuyd Hogeschool	107	104	101	80
totaal	2.479	2.310	2.069	1.971

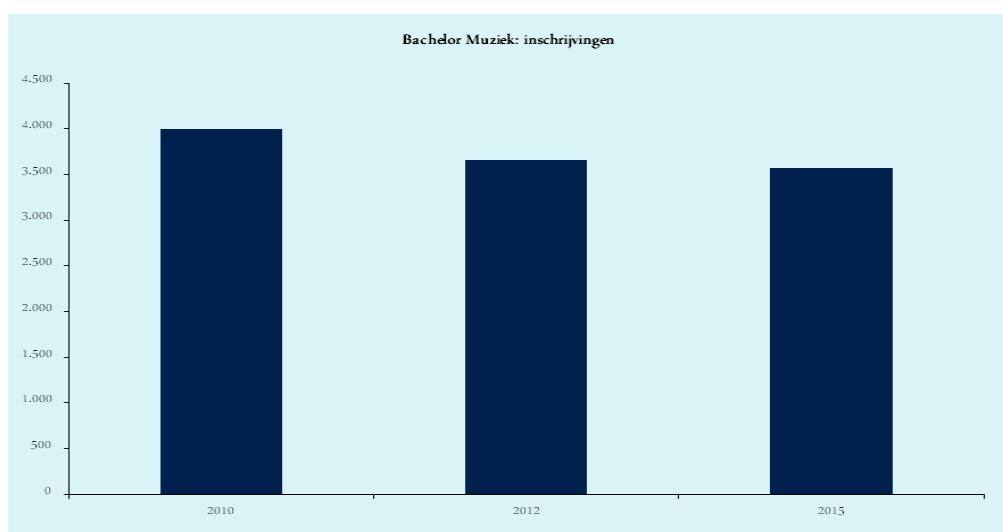
Bachelor Vormgeving: inschrijvingen betreffende hogescholen

Hogeschool	2010	2011	2012	2015
Design Academy Eindhoven	623	596	624	542
Gerrit Rietveld Academie	238	241	263 ³	200
Hanzehogeschool Groningen	400	394	382	324
Zuyd Hogeschool	365	345	327	292
totaal	1.626	1.576	1.596	1.358

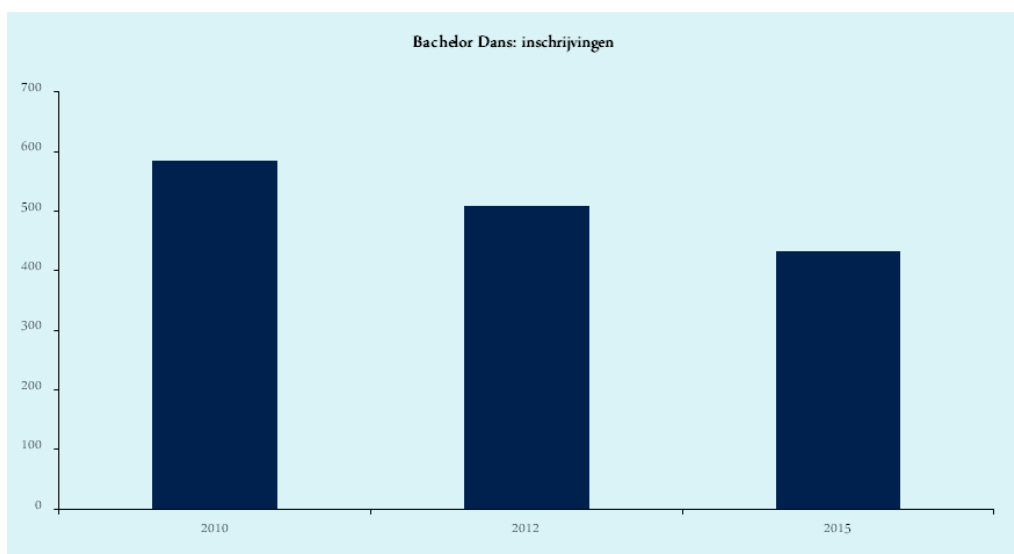
³ In 2012 is in de cijfers nog geen daling te zien. Het totaal aantal inschrijvingen van maximaal 200 in 2015 zal echter worden gehaald.

Bachelor Muziek: inschrijvingen betreffende hogescholen

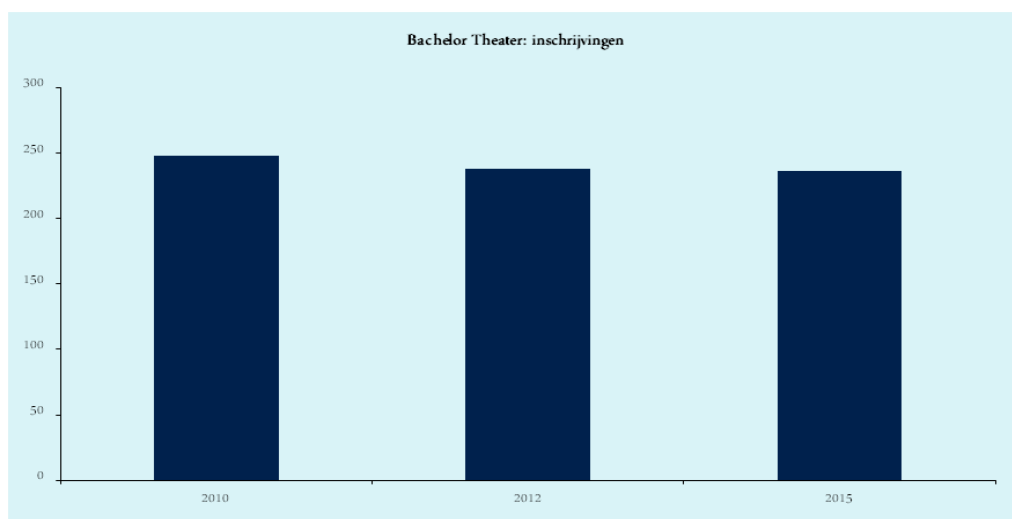
Hogeschool	2010	2011	2012	2015
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	681	647	645	615
ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten	640	643	623	595
Codarts Hogeschool voor de Kunsten	537	503	488	483
Fontys Hogescholen	431	404	383	353
Hanzehogeschool Groningen	438	416	407	377
Hogeschool der Kunsten Den Haag	504	463	416	444
Hogeschool Inholland	144	164	152	144
Hogeschool voor de Kunsten Utrecht	293	270	248	264
Zuyd Hogeschool	326	336	293	298
totaal	3.994	3.846	3.655	3.573

Bachelor Dans: inschrijvingen betreffende hogescholen

Hogeschool	2010	2011	2012	2015
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	195	183	188	159
Codarts Hogeschool voor de Kunsten	165	144	125	111
Fontys Hogescholen	225	200	195	162
totaal	585	527	508	432

Bachelor Theater: inschrijvingen betreffende hogeschool

Hogeschool	2010	2011	2012	2015
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	248	254	238	236
totaal	248	254	238	236

3. Investerings in kwaliteitsversterking

Zoals in de vorige paragraaf wordt vermeld, is in het Sectorplan kunstonderwijs afgesproken het aantal inschrijvingen te reduceren voor bepaalde bacheloropleidingen bij een aantal hogescholen. Dat betreft de disciplines Muziek, Autonome Beeldende Kunst, Vormgeving, Dans, en Theater. Met de bewindspersoon van OCW is hierover afgesproken dat de hogeschool de middelen in verband met reductie van inschrijvingen (de 'vrijgespeelde' middelen) mogen behouden onder de voorwaarden dat de overeengekomen reductie van het aantal inschrijvingen in de bachelorfase zoals in de Houtskoolschets is opgenomen, volledig wordt gerealiseerd per studiejaar 2015/2016. En dat de vrijgespeelde middelen uit de reductie van het aantal inschrijvingen worden ingezet voor kwaliteitsversterking van het kunstvakonderwijs. De kwaliteitsinvestering kan plaatsvinden op de volgende terreinen: het versterken van de toelidende voortrajecten, het versterken van de kwaliteit van de bacheloropleidingen en versterking van de top door uitbouw van de masteropleidingen en versterking van de samenhang in praktijkgericht onderzoek.

Op ieder van de terreinen van kwaliteitsinvestering vindt op initiatief van de betreffende hogescholen nadere afstemming en kennisdeling plaats. Op de terreinen voortrajecten en onderzoek doen de hogescholen dat met de Taskforce Talentontwikkeling en met de Taskforce Onderzoek (paragrafen 6 en 7). Bij de versterking van de bacheloropleidingen stemmen de hogescholen af binnen het bestaande overleg op discipline niveau evenals over ondernemerschap en aansluiting op de beroepspraktijk (paragrafen 4, 5, en 8).

Masteraanbod

Zoals in het Sectorplan reeds werd vermeld, zullen hogescholen indien zij voornemens hebben ten aanzien van de start van nieuwe masteropleidingen in het kunstonderwijs onderling afstemmen om tot een volwaardig palet van masteropleidingen te komen. Volledigheidshalve wordt opgemerkt, dat daarbij de afspraak in de Houtskoolschets wordt betrokken dat in de regel iedere masteropleiding minimaal 10 ingeschreven studenten per jaar c.q. 20 studenten in twee jaar heeft. Voor zeer specialistische masteropleidingen zijn daarop uiteraard, in relatie tot het werkveld, afwijkingen mogelijk.

Bundeling samenwerking focus en massa

In aansluiting op de voornemens uit het Sectorplan werken de hogescholen aan intensievere samenwerking die leidt tot versterking van profilering en zwaartepuntvorming. In aansluiting op de voornemens uit het Sectorplan wordt hieronder een aantal bewegingen vermeldt, dat niet beoogt uitputtend te zijn.

Windesheim en ArtEZ hebben besloten om per 1 september 2013 de bacheloropleiding Docent Beeldende Kunst en Vormgeving (DBKV) van Windesheim onder te brengen bij ArtEZ in Zwolle. Met het samenbrengen van de twee DBKV-opleidingen gebundeld in één opleiding op één locatie, willen deze hogescholen de onderwijskwaliteit verhogen.

De Hanzehogeschool Groningen en de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU) zijn met elkaar overeengekomen dat overdracht plaatsvindt van de master Theatervormgeving door de Hanzehogeschool aan de HKU. De overdracht van deze master is in voorbereiding. De opleiding wordt in studiejaar 2013/2014 feitelijk door beide hogescholen gezamenlijk verzorgd op locatie Groningen. Met ingang van studiejaar 2014/2015 wordt de formele overdracht voorzien en zal de opleiding in Utrecht worden verzorgd.

Het instrumentaal hoofdvak Harp is door de HKU in 2012 overgedragen aan de AHK. Voorts is Kerkmuziek geconcentreerd bij de HKU, ondersteund door het ISOK (Interkerkelijke Stichting Opleiding Kerkmuziek).

De instellingen Fontys Hogescholen, Zuyd Hogeschool, Avans Hogeschool/AKV|St. Joost, en de Design Academy Eindhoven (DAE) werken vergaand samen in Bureau Zuid. Zoals in de Houtkoolschets werd vermeld, brachten deze instellingen in 2012 hun Sectorplan Kunstonderwijs Zuid uit dat is gericht op vergaande samenwerking en op verscherpte profilering. De vier instellingen stellen jaarlijks een gezamenlijk actieprogramma op. Voor wat betreft Autonome Beeldende Kunst en Vormgeving heeft binnen de samenwerking iedere instelling een eigen specifieke focus die is afgestemd op dat van de andere instellingen. Bij Muziek profileert het Conservatorium Maastricht zich de komende jaren op samenspel in klassiek en jazz. Het Fontys Conservatorium Tilburg profileert zich op crossovers tussen klassiek, lichte muziek en pop, in afstemming op de actuele beroepspraktijk. Dit behelst ook samenwerking op het terrein van de masters. De Master of Music wordt inmiddels gezamenlijk aangeboden door de Alliantie Hogeschool voor de Kunsten Fontys en Zuyd. Meer informatie over het Sectorplan Kunstonderwijs Zuid: [www.houtkoolschets/bijlage 3](http://www.houtkoolschets/bijlage3)

Codarts Rotterdam en de Hogeschool der Kunsten Den Haag sloten op 23 december 2011 hun samenwerkingsakkoord. In de beleidsagenda 'Een klasse apart' die in 2012 verscheen, laten de instellingen vanuit een hecht samenwerkingsverband zien wat zij voor de jaren 2013-2016 voor ogen hebben, inclusief een activiteitenplanning. De sterktes van beide hogescholen worden uitgebouwd en aan elkaar verbonden met de visie dat samenwerken en het aanbrengen van focus en massa meerwaarde brengt voor de student én het werkveld. De gemeenschappelijke inzet richt zich op scherpere keuzes, strengere selectie, en hogere kwaliteit. Zo wordt een volwaardig orkestprofiel voor de opleiding Muziek gezamenlijk aangepakt. Daarnaast wordt samenhang aangebracht in de gemeenschappelijke opleidingen klassieke muziek, jazz, en dans. Verder wordt het profiel van de docentenopleiding aangescherpt door het oprichten van een interfaculteit. Tot slot wordt hier vermeld, dat nieuwe 3-jarige honoursprogramma's worden ontwikkeld voor zeer talentvolle studenten. Meer informatie over de plannen: [www.Een klasse apart - beleidsagenda2013-2016Codarts-HdK](http://www.Een_klasse_apart_-_beleidsagenda2013-2016Codarts-HdK)

Accenten in de kwaliteitsversterking

In het Sectorplan heeft iedere hogeschool in 2011 aangegeven waar de accenten in de kwaliteitsversterking komen te liggen. De hogescholen gaven dat met een percentage van de investering aan, verdeeld over de genoemde terreinen, met het oog op de eindsituatie in het studiejaar 2015-2016. De uitwerking van de voornemens uit het Sectorplan in concrete maatregelen, heeft iedere hogeschool individueel gedaan en kenbaar gemaakt in de prestatieafspraken met het ministerie van OCW. De voortgang van deze maatregelen per instelling komt aan de orde bij de evaluatie van de prestatieafspraken.

In de tabel is een beeld van de stand van zaken per 1 oktober 2012 aangegeven van de voorgenomen kwaliteitsinvestering per hogeschool. De tabel geeft de beweging en de accenten aan.

Kwaliteitsversterking→ Instellingen ↓	voortrajecten		bacheloropleidingen		masteropleidingen		onderzoek	
	2015	2012	2015	2012	2015	2012	2015	2012
Hogeschool								
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	25 %	15%	16 %	5%	34 %	4%	25 %	0%
ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten			25 %	15%	65 %	10%	10 %	2%
Avans hogeschool			40 %	11 %	40 %	0%	20 %	0%
Codarts Hogeschool voor de Kunsten	20 %	10%	40 %	25%	40 %	25%		
Design Academy Eindhoven (DAE)					100%	0%		

Fontys Hogescholen	10 %	10%	50 %	20%	40 %	5%		
Gerrit Rietveld Academie	15%	5%			85%	40%		
Hanzehogeschool Groningen	20 %	10%			50 %	15%	30 %	20%
Hogeschool Inholland ⁴			0%	n.v.t.				
Hogeschool der Kunsten Den Haag	20 %	5%			70 %	30%	10 %	5%
Hogeschool voor de Kunsten Utrecht	10 %	10%	40 %	25%	30 %	0%	20 %	20%
Hogeschool Rotterdam					100%	20%		
Zuyd Hogeschool ⁵	10%	5%	40%	15%	55%	10%	5%	2%

⁴ De Music Academy van Inholland is een opleiding die zich specifiek richt op de popmuziek. Deze opleiding Muziek van Inholland zal zich in de komende jaren verder ontwikkelen in de richting van de media- en entertainment industrie, onder afbouw van andere activiteiten. In dat licht zet de hogeschool Inholland in op krimp noch groei.

⁵ Zuyd Hogeschool had ten tijde van het totstandkomen van het Sectorplan (5 juli 2011) een voorgenomen investering van 100% voor de masteropleidingen. Dit voornemen is bij aanvang van het studiejaar 2011/2012 bijgesteld naar de verdeling in bovenstaande tabel.

4. Kunstvakdocentopleidingen: overzicht actiepunten

In het Sectorplan spraken de hogescholen af de Kunstvakdocentopleidingen te versterken en de kwaliteit van de docenten te verhogen. De eisen die aan kunstvakdocenten worden gesteld nemen toe in een veranderende omgeving. De ontwikkelingen vragen om een zelfstandige, ondernemende docent die artistiek en vakinhoudelijk sterk staat en die kan anticiperen op de veranderingen in het werkveld. De kunstvakken maken steeds vaker deel uit van een groter vakgebied, namelijk de cultuureducatie. De scheidslijn tussen het binnenschoolse en het buitenschoolse werkveld is zeer snel aan het vervagen.

De gezamenlijke Kunstvakdocentopleidingen werken via verschillende actielijnen aan het versterken van de kwaliteit:

Lopende agenda structureel werkveld overleg

Het hbo kunstvakonderwijs streeft naar een goede afstemming van de opleidingen op de beroepspraktijk. De beroepspraktijk in de sector kunst en cultuur hecht daar eveneens groot belang aan. De Vereniging Hogescholen heeft met de sectorinstituten afspraken gemaakt om op landelijk niveau tot een structurele dialoog te komen. In die gesprekken staat de inhoud centraal.

Kunstfactor heeft met de Kunstvakdocentopleidingen veldgesprekken georganiseerd over de ontwikkelingen in het werkveld en de aansluiting daarop vanuit het kunstvakonderwijs. De resultaten dienen als start van een structureel overleg met het nieuw gevormde Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA). Tevens zijn met hen afspraken gemaakt over de voortzetting van de werkveld-gespreksagenda.

Ontwikkeling en validatie van de kennisbasis kunstvakken

De kennisbasis is in samenwerking met Kunstfactor in het kader van de afspraken die zijn gemaakt voor de doorlopende werkveldoverleg agenda in het voorjaar 2012 door het werkveld gevalideerd. In de kennisbasis van de Kunstvakdocentopleidingen wordt het kennisfundament van een startbekwame docent verder uitgewerkt en wordt aangegeven over welke kennis en vaardigheden een gediplomeerde docent in de kunstvakken in ieder geval moet beschikken om succesvol te kunnen werken in het beroepsdomein. De kennisbasis wordt door de opleidingen gebruikt als sturingsinstrument voor de ontwikkeling van de curricula en toetsing.

De ontwikkeling van de kennisbasis voor de kunstvakken maakt deel uit van het door het ministerie van OCW geïnitieerde project 'Werken aan kwaliteit'. Het project vormt een reactie op de in de politiek en de samenleving uitgesproken zorg over de vakinhoudelijke kennis en vaardigheden van leraren.

Herziening en validatie competentieprofielen

De Kunstvakdocentopleidingen hebben hun competentieprofielen geactualiseerd en in het voorjaar 2013 aan het werkveld ter validatie gepresenteerd. Deze validatiebijeenkomst met het werkveld is in samenwerking met het LKCA georganiseerd in het kader van de doorlopende werkveldagenda. Op dit moment zijn de Kunstvakdocentopleidingen in de afrondende fase van het validatie proces.

Het competentieprofiel en de kennisbasis vormen de instrumenten waarmee de opleidingen aan de slag gaan om de curricula vorm en inhoud te geven. Het competentieprofiel is een dynamisch product, waaraan door de interactie met het werkveld inhoud en betekenis wordt gegeven.

Onderzoek naar certificering en bekwaamheden kunstvakdocenten in de bovenbouw van het VO

Op initiatief van de Kunstvakdocentopleidingen is in 2012 een onderzoek van start gegaan in verband met de ongegradeerde status van afgestudeerden in de kunstvakdocentvakken. Bij de meeste andere docentopleidingen is sprake van een scheiding tussen de 2^e graads bevoegdheid (bachelor opgeleid) en de 1^e graads bevoegdheid (master opgeleid) van docenten. Om helderheid te krijgen over deze problematiek is een onafhankelijk onderzoeker aan de slag met de hoofdvraag 'zijn de afgestudeerden van de

docentenopleidingen in de kunst adequaat opgeleid voor de bovenbouw van havo en vwo?' In de zomer van 2013 worden de resultaten van het onderzoek verwacht.

Keurmerk en register voor kunstvakdocenten

De Kunstvakdocentopleidingen zijn betrokken bij de ontwikkeling van een keurmerk en een register voor kunstvakdocenten. De opleidingen zijn hierover benaderd door Kunstkeur die de mogelijkheden onderzoekt om te komen tot een systeem waarbij individueel werkende aanbieders van kunsteducatie en/of amateurkunst geregistreerd worden. Dit stimuleert de kwaliteitsontwikkeling van individuele aanbieders en de ontwikkeling van het vak ook buiten de geëigende paden van de instellingen. Dat belang neemt steeds meer toe, aangezien de laatste jaren steeds meer aanbieders in de kunst- en cultuureducatie voor een groter deel van hun werk zelfstandig ondernemers zijn. Voor alle partijen in het veld ontstaat zo de behoefte aan een standaard voor kwaliteit. Via deze ontwikkeling kunnen de Kunstvakdocentopleidingen vorm geven aan verdere scholing, specialisering en kwaliteitsontwikkelingen in het veld, door vanuit het startpunt mee te denken over het aanbod en de reflecties te gebruiken voor het beheer van de competentieprofielen.

Stand van zaken samenwerking kunsteducatie Hanzehogeschool en NHL

In het Sectorplan kondigden de Hanzehogeschool Groningen en de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden een nauwe samenwerking aan op het terrein van de masteropleiding Kunsteducatie. Deze master, die de beide hogescholen sinds 2007 in samenwerking uitvoeren, is op 6 juni 2013 officieel omgezet in een Joint Degree, wat betekent dat het één gezamenlijke opleiding is met één gezamenlijk diploma. In onderwijs en onderzoek werken beide hogescholen nauw samen op het terrein van kunst- en cultuureducatie. De Colleges van Bestuur van beide hogescholen hebben op 31 mei 2013 een samenwerkingsovereenkomst gesloten om actuele vraagstukken rond kunst- en cultuureducatie vanuit verschillende perspectieven en lectoraten te onderzoeken.

Agenda studiejaar 2013/2014

- Verdere professionalisering van docenten en leven lang leren trajecten. In november organiseren de Kunstvakdocentopleidingen in samenwerking met het LKCA een studiedag als start van een themalijn om de professionalisering van docenten en het ontwikkelen van leven lang leren trajecten verder uit te werken.
- Strategisch Beraad Kunstvakken. Dit is een nieuwe overlegstructuur tussen het LKCA, de beroepsverenigingen en de Kunstvakdocentopleidingen, waarmee inmiddels goede ervaringen zijn opgedaan.
- Herziening beroepsprofiel. Na de ontwikkeling van de kennisbasis en de herziening van de competentieset, gaan de Kunstvakdocentopleidingen in het studiejaar 2013/2014 in samenwerking met het LKCA en het werkveld, werken aan een herziening van het beroepsprofiel.

5. Dans en Theater: stand van zaken

In het Sectorplan spraken de hogescholen af in studiejaar 2012/2013 een analyse te maken voor de disciplines Dans en Theater.

De hogescholen constateren dat de problematiek die bij de disciplines Muziek, Autonome Beeldende Kunst, en Vormgeving aanleiding gaf tot het afspreken van forse volumereducties, bij de disciplines Dans en Theater niet aan de orde is. De hogescholen blijven uiteraard de aansluiting van afgestudeerden op de arbeidsmarkt kritisch volgen en blijven daarover met elkaar in gesprek.

Er is sprake van een complementair profiel bij de dansopleidingen en bij de theateropleidingen die de hogescholen aanbieden. Dat blijkt ook uit de onderlinge doorverwijzing die van (aspirant) studenten plaatsvindt. In het kader van het aantrekken van voldoende Nederlands talent (met name bij Dans is dat aan de orde) in de opleidingen en het versterken van de voortrajecten, maken de hogescholen met elkaar nadere afspraken (paragraaf 6). Indien hogescholen voornemens hebben ten aanzien van de start van nieuwe masteropleidingen, stemmen zij op disciplineniveau met elkaar af hoe de nieuwe master zich verhoudt tot het bestaande palet aan masteropleidingen passend bij het profiel van de hogescholen.

Dans

In het Sectorplan is door drie hogescholen voor de bacheloropleiding Dans een reductie van het aantal inschrijvingen afgesproken. Dat heeft geleid tot een afname van het aantal inschrijvingen in 2012 ten opzichte van 2010 (paragraaf 2).

In Nederland zijn zes bacheloropleidingen Dans, die worden aangeboden door: de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, ArteZ, Fontys Hogescholen, de Hanzehogeschool Groningen, en de Hogeschool der Kunsten Den Haag/Codarts. Voor de dansopleidingen is het internationale veld de maatstaf. De dansopleidingen trekken vanwege het hoge niveau veel internationale studenten. Dat past bij de werkomgeving die zelf immers ook internationaal is en een hoge kwaliteit verwacht. Het aantal buitenlandse studenten leidt niet tot groei van het aantal studenten in de opleidingen, want er wordt streng op kwaliteit geselecteerd.

Bij de hogescholen is voor deze discipline op een natuurlijke wijze een profiel per hogeschool ontstaan.

De hogescholen constateren aan de wijze waarop afgestudeerden hun plaats vinden op de arbeidsmarkt, dat de werkgelegenheid momenteel stabiel is. Afgestudeerden komen steeds meer in een gemengde beroepspraktijk terecht. Dat komt deels doordat er steeds meer vraag is van amateurgezelschappen, die belang hechten aan professionele ondersteuning van amateurs. Door de koppeling van professionele dansers aan amateurgezelschappen, worden de amateurgezelschappen op een hoger niveau gebracht. Er ontstaat meer werkgelegenheid in een bredere markt, gestimuleerd door talentenshows. Voor hedendaagse dans neemt de werkgelegenheid bij de gesubsidieerde gezelschappen af. De betekenis van het wegvallen of teruglopen van subsidies is echter nog niet helemaal te overzien. Op dit moment kan worden geconstateerd dat een klein deel van het afnemende werkveld is verdwenen. De hogescholen hebben daarop met hun afspraken rond de reducties van het aantal ingeschreven studenten in het Sectorplan geanticipeerd. Bij musical is sprake van een stabiele marktsituatie, afgestudeerden vinden over het algemeen snel werk. Er is een breed netwerk met het (commerciële) werkveld opgebouwd.

Bij klassieke dans is sprake van in de bachelor geïntegreerde vooropleidingen (goedgekeurd door het ministerie van OCW) in nauwe samenwerking met Het Nationale Ballet (AHK) en het Nederlands Dans Theater (Hogeschool der Kunsten Den Haag).

Theater

In het Sectorplan is door de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten voor de bacheloropleiding Theater een reductie afgesproken. Dat heeft geleid tot een afname van het aantal inschrijvingen in 2012 ten opzichte

van 2010 (paragraaf 2).

In Nederland zijn vier bacheloropleidingen Theater die worden aangeboden door de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, ArtEZ, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht en Zuyd Hogeschool. Bij alle vier bacheloropleidingen Theater is sprake van een zeer strenge selectie. De hogescholen constateren dat het aantal aanmeldingen van belangstellenden al een aantal jaar stijgt bij de opleidingen. De hogescholen vinden het echter niet wenselijk het totaal aantal inschrijvingen evenredig met de toenemende belangstelling te laten toenemen. Er vindt de laatste jaren dan ook een nog strengere selectie plaats waardoor het totaal aantal inschrijvingen nauwelijks is toegenomen.

De vier hogescholen hebben een op elkaar aansluitend profiel. Zij verwijzen (aspirant) studenten naar elkaar door om ervoor te zorgen dat talent op de juiste plek terecht komt.

De werkgelegenheid is op dit moment stabiel. Bij de gesubsidieerde gezelschappen is sprake van een afname. Anderzijds is sprake van een toenemende gemengde beroepspraktijk, waarbij afgestudeerden werk hebben in verschillende vakmatige bronnen: televisie (met name Nederlands drama), film, commercials, en educatie.

6. Uitvoering Taskforce Talentontwikkeling

In de Houtskoolschets gaven de hogescholen aan in te zetten op de Taskforce Talentontwikkeling voor Muziek, Dans, Theater, Beeldend en Vormgeving. Zoals in het Sectorplan is aangegeven, is de aandacht voor kunsteducatie in het primair en voortgezet onderwijs, het scouten van jong talent en voorzieningen voor vooropleidingen van groot belang voor hoogwaardige instroom in het hbo kunstonderwijs. De toestroom van voldoende goed ontwikkeld toptalent is noodzakelijk om te kunnen voldoen aan het streven van het kunstvakonderwijs tot het afleveren van excellente kunstenaars en docenten, en het verbreden van het kunstonderwijs. Voldoende instroom van Nederlands toptalent heeft daarbij de speciale aandacht, want de buitenlandse studenten die zich bij de bacheloropleidingen van het kunstonderwijs melden zijn vaak beter toegerust voor een vakopleiding dan Nederlandse leeftijdgenoten.

De Hogeschool der Kunsten Den Haag (namens de combinatie Hogeschool der Kunsten Den Haag/Codarts) en de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (AHK) hebben als penvoerders het voortouw genomen voor de actiepunten van de Taskforce Talentontwikkeling. De Taskforce heeft de stand van zaken, de wensen en de plannen die leven binnen de disciplines Autonome Beeldende Kunst, Vormgeving, Dans, Muziek, en Theater geïnventariseerd met behulp van gesprekken en enquêtes. Het rapport van de Taskforce bevindt zich momenteel in de afrondende fase.

In algemene zin blijkt uit de resultaten van de Taskforce, dat de prioriteiten van het kunstonderwijs vooral bij het verbeteren van de voortrajecten liggen. Zowel wat betreft de zichtbaarheid, de toegankelijkheid als de kwaliteit daarvan. Het kunstonderwijs heeft een grote bereidheid tot nadere samenwerking om die verbeteringen te realiseren.

De Taskforce ziet vier voorlopige prioriteiten naar voren komen:

1. Verbetering van scouting en begeleiding van jong talent.
2. Inzichtelijker maken van het kunstonderwijsaanbod bij kinderen en jeugd.
3. Versterking van de doorlopende leerlijn, bevorderen van een betere aansluiting vanuit het voortgezet onderwijs (inclusief buitenschoolse cursussen en het 'vrije veld' (privé-docenten).
4. Kwaliteitsverbetering van docenten in het veld.

De resultaten van de Taskforce zullen in studiejaar 2013/2014 door de verschillende netwerken (de samenwerkende opleidingen per discipline) worden besproken en met het Sectoraal adviescollege kunstonderwijs (sac kuo). In overleg met de netwerken en het sac kuo zal de Taskforce een definitieve agenda formuleren en die in januari 2014 vaststellen. Die agenda zal leiden tot concrete actiepunten per discipline en per hogeschool tot een gedifferentieerde aanpak passend bij het profiel van de hogescholen.

7. Uitvoering Taskforce Onderzoek

In het Sectorplan gaven de hogescholen aan dat zij het onderzoek en de lectoraten op het gebied van de kunsten nader gezamenlijk te zullen afstemmen. Dat kreeg een vervolg in de Houtskoolschets waarin de hogescholen afspraken de samenwerking op het terrein van onderzoek te intensiveren met behulp van de Taskforce Onderzoek. De onderzoeksfunctie is van groot belang om een bijdrage te leveren aan innovatie, de verdere ontwikkeling van het vakgebied in de praktijk, en om het onderwijs inhoudelijk verder te ontwikkelen.

De Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU) heeft als penvoerder het voortouw genomen voor dit actiepunt, vanaf november 2012 in samenwerking met Avans. De Taskforce heeft een eerste verkenning uitgevoerd als basis om op voort te bouwen. De stand van zaken is geïnventariseerd en de Taskforce heeft aanbevelingen gedaan ten behoeve van een agenda voor de komende studiejaren. De diversiteit van de hogescholen zal daarbij als een sterkte worden ingezet. De verstevigde samenwerking kan dan vanuit de eigen profilering gestalte krijgen.

De Taskforce heeft de lectoraten per onderzoeksgebied in kaart gebracht (zie de bijlage) om uiteindelijk gezamenlijke onderzoeksthema's voor nauwere samenwerking te bepalen. In het studiejaar 2013/2014 zal een aantal thema's nader worden bepaald waarop de hogescholen nauwer gaan samenwerken. Daarnaast worden nadere afspraken gemaakt over de wijze waarop de kennisdeling tussen hogescholen wordt versterkt.

8. Beroepspraktijk en ondernemerschap

Aansluiting beroepspraktijk

In het Sectorplan hebben de hogescholen aangegeven dat zij blijvend aandacht geven aan de aansluiting op de beroepspraktijk, de verbinding met het werkveld en aan het ondernemerschap in de opleidingen.

Het kunstonderwijs is vanuit de eigen identiteit sterk gericht op de beroepspraktijk. In de voorbereiding op de beroepspraktijk wordt in het onderwijs aandacht besteed aan drie groepen van kennis en vaardigheden: de beroepshouding, beroepsvaardigheden, en administratieve kennis en vaardigheden. Er is sprake van een wisselwerking tussen de kunstopleidingen en hun omgeving waaronder bedrijven en publiek. De docenten in het kunstonderwijs zijn veelal zelf werkzaam in de beroepspraktijk. Zij brengen inzichten en vraagstukken uit de beroepspraktijk in bij de lessen en bij de individuele gesprekken met de studenten.

Het kunstonderwijs leidt studenten op tot ontwerpers, vormgevers, musici etc. die zelfstandig een plek in de beroepspraktijk moeten kunnen innemen. Deze arbeidsmarkt is snel aan het veranderen. Het kunstonderwijs constateert dat de jongere generatie goed omgaat met de flexibilisering die op de gehele arbeidsmarkt optreedt. Er komen steeds meer flexibele structuren van zzp'ers die in groepjes van creatieve *hubs* elkaar inspireren of gezamenlijke activiteiten opzetten. Afgestudeerden weten zich goed te voegen in deze 'nieuwe' arbeidsmarkt. De afgestudeerden uit het kunstonderwijs lopen in deze flexibilisering, die breder in ontwikkeling is, voorop.

Een goede afstemming met het werkveld en beroepsorganisaties heeft veel aandacht in het kunstonderwijs. Zowel op het niveau van de opleidingen, de netwerken (per discipline), als op overkoepelend niveau spreekt het kunstonderwijs met organisaties. Het kunstonderwijs organiseert samen met de sectorinstituten overleg op disciplineniveau. In alle disciplines vinden acties plaats om gezamenlijk met vertegenwoordigers van het werkveld de beroepsprofielen te actualiseren en tot geactualiseerde opleidingsprofielen te komen.

Op 8 april 2013 vond, georganiseerd door het kunstonderwijs, de Dag van de Dialoog met de Beroepspraktijk plaats. Het kunstonderwijs besprak met gezaghebbende vertegenwoordigers van de beroepspraktijk hoe de dialoog tussen het kunstonderwijs en het beroepenveld in deze tijd vorm krijgt. De dag had tot doel een bijdrage te leveren aan een structurele dialoog op landelijk niveau tussen het kunstonderwijs en de beroepspraktijk, de zichtbaarheid van de dialoog voor de diverse betrokken partijen te vergroten en het netwerk van gesprekspartners te verbreden. Zie voor nadere informatie: www.dag.van.de.dialoog.met.de.beroepspraktijk.veneniginghogescholen.nl. In november 2013 wordt in vervolg op deze dag een thematische bijeenkomst georganiseerd met de opleidingen en vertegenwoordigers van het landelijke werkveld en beroepspraktijk, waarbij opnieuw naast organisaties als de Federatie Cultuur, ook partners uit de creatieve industrie worden betrokken.

Ondernemerschap

Afgestudeerden uit het kunstvakonderwijs zijn bij uitstek ondernemend. Bijna 60% start als zelfstandige ten opzichte van 8% van het totaal aantal afgestudeerden op hbo-niveau. Het cultureel ondernemerschap is een vanzelfsprekend basisonderdeel van ieder curriculum in het kunstonderwijs. Juist omdat een groot deel van de afgestudeerden als zelfstandige aan de slag gaat, wordt in het bijzonder aandacht besteed aan vaardigheden en kennis op het terrein van ondernemerschap. Dat kan op verschillende manieren, passend bij de betreffende opleiding.

Hieronder wordt een aantal concrete voorbeelden van ondernemerschap bij verschillende hogescholen gepresenteerd, met een verwijzing naar websites voor meer informatie. Deze voorbeelden zijn een selectie van hetgeen de hogescholen op dit terrein aanbieden. Het overzicht is uiteraard niet limitatief van aard.

Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (AHK)

De AHK-opleidingen besteden op verschillende manieren aandacht aan ondernemerschap en ondernemendheid. In maart 2013 heeft een managementconferentie over dit onderwerp plaatsgevonden. De bestaande kennis en informatie worden gebundeld en na zomer 2013 gebundeld en zichtbaar gemaakt via de website. Daarnaast is de AHK partner in het Amsterdam Centre of Entrepreneurship (ACE).

Enkele voorbeelden van onderwijs in ondernemerschap binnen de AHK zijn:

De Reinwardt Academie besteedt veel aandacht aan ondernemerschap. In een tijd waar financiële middelen en draagvlak voor cultuur onder druk staan, zijn ondernemende erfgoed specialisten van groot belang, of ze nu in loondienst zijn of als zzp'er aan de slag gaan. Alle derdejaars werken een heel blok aan een ondernemingsplan. Daarnaast kunnen studenten de minor Cultureel Ondernemen volgen waarin ze zelf producten ontwikkelen en in de markt zetten of een culturele instelling overnemen en zelf runnen.

BeroepKunstenaar.nl www.ahk/beroepkunstenaar.nl is de website van de AHK over de zakelijke kant van werken in de kunst- en cultuursector. Hier is eind jaren '90 een begin mee gemaakt en de site is sindsdien geprofessionaliseerd. Voor studenten biedt de site praktische informatie over de verschillende werkvelden, ondernemen, belastingen, juridische zaken en financiering van projecten en dergelijke.

In het DOK (De Ondernemende Kunstenaar) -programma van het Conservatorium van Amsterdam bereiden derdejaars studenten muziek zich voor op de beroepspraktijk. Ze worden bewust gemaakt van het belang van cultureel ondernemerschap en ontwikkelen vaardigheden om zich als zelfstandig ondernemer te kunnen vestigen. Door het organiseren van een eigen project leren zij de stappen die nodig zijn bij het vormgeven van hun ideeën. Zij worden begeleid door gastdocenten uit het werkveld en hun mentoren. Projecten worden beoordeeld op de inhoudelijke, educatieve en zakelijk/organisatorische betekenis.

Website: www.ahk/de ondernemende kunstenaar

ArtEZ hogeschool voor de Kunsten (ArtEZ)

ArtEZ heeft zich tot doel gesteld om de komende drie jaar binnen elke opleiding 10 EC van de 240 EC te besteden aan een leerlijn ondernemerschap, afgestemd op de discipline. Ondernemerschap binnen het kunstvakonderwijs krijgt zo expliciet invulling en wordt tevens toetsbaar gemaakt.

ArtEZ biedt al enkele jaren het vak Music economy aan in de bachelor Muziek. ArtEZ heeft het afgelopen studiejaar een vak art economie ingevoerd in het bachelor curriculum van beeldende kunst. Het vak is verplicht en is een van de onderwerpen die deel uitmaken van de nog verder te ontwikkelen leerlijn 'ondernemerschap'. Andere onderwerpen zijn personal branding, netwerken, pitchtraining.

In de fashion & design winkel Coming Soon, in de Arnhemse binnenstad, presenteren en verkopen studenten van de bachelor Vormgeving hun collectie, tussen gerenommeerde ontwerpers en komen zo in aanraking met alle facetten van het ondernemerschap.

Website: www.artez.nl/ondernemen

AKV|St. Joost, AVANS Hogescholen

Since September 2012 there is an opportunity for talented visual design students to participate in a special educational programme at AKV|St.Joost called: 'the Excellence Programme'.

VIVID (Value Increase by Visual Design) aims at increasing the value of visual design by:

- Encouraging knowledge and research
- Promoting creative entrepreneurship

- Showcasing and sharing results

AKV|St.Joost wants to stimulate the interdisciplinary collaboration between art schools and encourage students to cross borders and share knowledge in an international classroom. By attracting professionals from the visual design practice students can gain experience in the professional world.

For students this is an opportunity to meet and work with international experts in the field of visual design, expand their portfolio, participate in an international network and develop talents under the guidance of professionals in business and education.

Website: www.vivideurope.net and www.akvstjoost.nl

Kunst & Werk is een onderwijsprogramma dat een brug slaat tussen externe opdrachtgevers en de studenten en alumni van AKV|St.Joost. Daarnaast verzorgt Kunst & Werk een ondernemersprogramma. Voor de studenten is het belangrijk om al tijdens hun opleiding samen te werken met verschillende opdrachtgevers, via korte betaalde opdrachten, stages of via opdrachten die geïntegreerd worden in het onderwijs. Op deze manier leren studenten hoe ze hun beroepspraktijk in de toekomst kunnen vormgeven. En voor opdrachtgevers een uitstekende manier om zich te laten inspireren door jonge innovatieve kunstenaars en ontwerpers!

Dit najaar organiseert het programma Kunst en Werk AKV|St.Joost voor het eerst het nieuwe In Vol Bedrijf. Bedrijven van groot kaliber (zoals KLM, de VPRO, Lowlands, Eneco) leggen op deze dag een creatief probleem voor aan studenten uit het derde en vierde jaar. Een jury samengesteld uit de vertegenwoordigers van de bedrijven zal bepalen welke oplossingen het beste passen bij de vragen. Ook wordt een belangrijke vraag beantwoord: willen de bedrijven verder met een of meerdere van deze ontwerpen? Deze dag is voor studenten een perfecte gelegenheid om samen te werken met de praktijk, te netwerken (binnen en buiten de academie), te werken in een multidisciplinaire projectgroep, te pitchen en te exposeren.

Website: www.akvstjoost.nl/projectbureau

Codarts

Codarts heeft in de beleidsagenda 'een klasse apart' uitvoerig beschreven hoe ondernemerschap in de opleidingen is verweven, vanuit de ambitie die te verankeren in de opleidingen. Bij de hieronder genoemde voorbeelden zijn studenten uiteraard zelf actief betrokken, zodat zij kennis en ervaring opdoen en tegelijk aan hun netwerk kunnen bouwen.

In 2013 is de *development office* gestart in de vorm van een impresariaat. In dat kader worden er regelmatig podia, programmeurs en relaties uitgenodigd bij Codarts.

Op 28 en 29 juni 2013 vond de jazzdag plaats waar Codarts een actieve rol vervult. Deze dag is de ontmoetingsplek voor eenieder die met jazz in Nederland te maken heeft.

Website: www.jazzdag.nl.

In het kader van de coproducties is de samenwerking met het Rotterdams Philharmonisch een voorbeeld.

Website: www.samenwerking_Codarts_en_Ph_orkest.

Fontys

Het Impresariaat Kunsten FHK (IK) verzorgt gedurende en na de opleiding samen met studenten de bemiddeling naar (alternatieve) werkplekken. Het afgelopen jaar was er sprake van 450 bemiddelingen. Studenten worden op deze manier uitgedaagd zichzelf te profileren en komen via deze weg in (nieuwe) netwerken. Als speciaal project binnen het IK staat het project 'Jong voor Oud'. Daarin verzorgen

(ex)studenten voorstellingen in verzorgingshuizen Midden-Brabant.

De minor Cultureel Ondernemerschap vormt voor studenten (3^e/4^e jaars) een kop op de programmaonderdelen ondernemerschap van de opleidingen. Centraal daarin staat een ondernemingsplan; Marketing en Presentatie.

Website: www.fontys.nl/impresariaat

Gerrit Rietveld Academie

Een belangrijke pijler voor de verwevenheid met het beroepenveld en het vakgebied zijn de (gast)docenten, die allen als professioneel kunstenaar of ontwerper actief zijn. Praktijkopdrachten, projecten, workshops, presentaties, stages, excursies, competities en studiereizen dragen bij aan de voorbereiding op de beroepspraktijk en contacten met het werkveld. Alumni worden regelmatig betrokken bij het onderwijs, als gastdocent of om voorlichting te geven over het starten in de beroepspraktijk. Een belangrijk element van de opleidingen aan de Gerrit Rietveld Academie is het 'publiek maken'. Het naar buiten treden en het aangaan van een relatie met een publiek ligt in de kern van de beroepspraktijk van kunstenaars en ontwerpers.

Drie keer per jaar wordt de werkveldadviesraad uitgenodigd om te reflecteren op het onderwijs van de academie. De werkveldadviesraad is samengesteld uit vertegenwoordigers van het werkveld met toonaangevende praktijk.

Studenten aan de bacheloropleidingen zetten gedurende hun hele studie stappen naar buiten. Zo presenteren studenten uit het Basisjaar tijdens de jaarlijkse Open dag in januari voor het eerst hun werk aan bezoekers. Projecten tijdens de studie eindigen in vrijwel alle gevallen met een openbare presentatie of een publicatie.

Studenten doen bijvoorbeeld door stages beroepservaring op. Bij een aantal afdelingen is een stage verplicht, zoals bij Architectonisch ontwerp, DesignLAB, Sieraad en TxT. Veel praktijkervaring wordt ook opgedaan binnen het onderwijs. Bij Grafisch ontwerp bijvoorbeeld, voeren studenten opdrachten uit van externe organisaties of voor de academie zelf: promotiemateriaal voor de Open Dag, voor het Studium Generale of voor het eindexamen. Bij andere afdelingen bereiden studenten exposities voor, inclusief de hele organisatie rondom de expositie.

Daarnaast krijgen de studenten *professional practice*. Om de 3 à 4 weken zijn er lezingen door *professionals* dwars door het vakgebied. Dit zijn curators, makers, verzamelaars, galeriehouders, enz. Het helpt de studenten te bedenken hoe zij zich willen positioneren in het vakgebied.

Een voorbeeld van een academiebreed expositieproject is de jaarlijkse expositie in de Oude Kerk.

Website: www.gerritrietveldacademie.nl/oude-kerk

Hanzehogeschool Groningen

Bij de popacademie maakt de student keuzes over studieroute, over de specialisaties en over de activiteiten die nodig zijn om de leerdoelen te bereiken aan de hand van een persoonlijk ontwikkelingsplan (POP). Het uitgangspunt is dat de student iets bedenkt (een concept), dat maakt (mediaproductie, band, festival) en deelt en verkoopt (in de markt zet). In de hoofdfase werkt de student aan projecten uit de praktijk. Geen simulatie maar echt ondernemen en uitvoeren. Bijvoorbeeld projecten van externe opdrachtgevers. Maar ook eigen producten maken en deze aan externe afnemers aanbieden in het zogenoemde productiehuis.

Website: www.hanze/Popcultuur

Ondernemerschap is een kernbestanddeel van de Master of Music van het Prins Claus Conservatorium. Studenten in de Master of Music worden in hun studie onder meer voorbereid op een loopbaan als

zelfstandig ondernemer. Voor alle studenten vormt het Professional Integration Project (30 ECTS) de meesterproef, waarin zij muzikaal vakmanschap combineren met vaardigheden op het gebied van praktijkgericht onderzoek en ondernemerschap. In hun studie worden studenten op het ondernemerschap voorbereid door modules als 'Project Management & Entrepreneurship', 'Music in Business' en 'Marketing & Communication'.

In het Professional Integration Project 'Twee talen – één dialoog' van Chara Riala, eerstejaars studente van de studierichting 'New Audiences and Innovative Practice', komen al deze aspecten op organische wijze bij elkaar. Het gaat hier om een gezamenlijke muziekuitvoering waarin de twee bevolkingsgroepen van Cyprus participeren en die gebaseerd is op het specifieke culturele erfgoed (verhalen en muziek) van beide bevolkingsgroepen. Chara presenteerde een onderzoek naar de mogelijkheid voor dit soort community music projecten op Cyprus en een werkmodel daarvoor. Daartoe maakte ze een compleet projectplan, inclusief een business plan, een financiële aanpak en de marketingstrategie.

Website: www.hanze.nl/mom

Hogeschool der Kunsten Den Haag

De meesten van de KABK-alumni werken als zelfstandig ondernemer in het artistieke en creatieve veld. De beroepsvoorbereiding is in grote mate geïntegreerd in het onderwijs. Maar er zijn ook expliciete acties om studenten goed voor te bereiden. Een voorbeeld is de module ondernemingsplannen schrijven die de KABK heeft ontwikkeld. Studenten worden in de cursus bekend gemaakt met alle onderdelen van een ondernemingsplan en alle stappen die daartoe leiden. Deze module is een verplicht onderdeel van het curriculum.

Op het Koninklijk Conservatorium is het vak Professionele Beroepsvoorbereiding (PBV) een vast onderdeel van het curriculum in het vierde studiejaar van de bacheloropleiding Muziek. Het vak heeft als doel de studenten in het vierde studiejaar te helpen bij het maken van de overgang van studie naar beroepspraktijk. Dit vak staat niet op zichzelf. Ook in de andere jaren worden er vakken aangeboden die op de professionele beroepspraktijk voorbereiden. Voorbeelden hiervan zijn de keuzevakken Ondernemen in de Kunsten en Management in de Kunsten (aangeboden door de Universiteit Leiden), en projecten in het kader van de Career Development Office van het Koninklijk Conservatorium.

Verschillende andere voorbeelden van beroepsvoorbereiding in het curriculum voor fotografie zijn te vinden via de onderstaande link.

Website: www.studiokabk.nl/photography

HKU (Hogeschool voor de Kunsten Utrecht)

HKU heeft in de loop der jaren een naam opgebouwd als ondernemende hogeschool. Karakteristiek voor HKU is de voortdurende belangstelling voor vernieuwende perspectieven op het kunstonderwijs en op nieuwe creatieve beroepspraktijken. Als eerste kunstenhogeschool in Nederland haalde HKU de kennisdomeinen (media-)technologie, economie en management binnen haar muren en heeft daar nieuwe - hybride- opleidingen op ontwikkeld en lectoraten voor ingesteld. In toepassingen van nieuwe mediatechnologie en de bevordering van vernieuwend economisch- en managementdenken in de kunsten en de creatieve sector is HKU, sinds haar vorming 25 jaar geleden, een voorloper.

HKU heeft ondernemerschap en, als specifieke vorm van ondernemerschap, het projectonderwijs geïntegreerd in het curriculum van de kunstvakopleidingen.

Vanuit HKU Kunst en Economie draagt het Ondernemerslab zorg voor een ondernemende cultuur en idem onderwijsprogramma's binnen de kunstvakopleidingen. Deze onderwijsprogramma's zijn onder meer 'Praktijkbedrijf Muziek', 'Laaghangend fruit', 'Ondernemen en stage' en 'Jong ondernemen'. Het Ondernemerslab biedt studenten ook de mogelijkheid voor het opzetten en vormgeven van een start-up.

Het projectonderwijs betekent dat studenten in - veelal interdisciplinaire – teams samenwerken aan op nieuwe beroepspraktijken gerichte opdrachten, verstrekt door externe opdrachtgevers, onder begeleiding van docenten. Op deze manier doen studenten ervaring op en worden zij begeleid in de actuele beroepspraktijk. Op de website worden verschillende voorbeelden van deze vorm van ondernemerschap in de praktijk getoond. Een recent voorbeeld is de opdracht vanuit het Academisch Medisch Centrum Amsterdam aan twee teams van studenten Bachelor of Design. Beide teams hebben op basis van onderzoek naar de doelgroep, omgeving e.d. concepten ontwikkeld om kinderen tussen de 5 en 8 jaar een MRI onderzoek te laten ondergaan zonder narcose. De concepten van de twee teams zijn door het AMC gebruikt als basis voor een nieuwe werkwijze.

Website: [www.ondernem.hku.nl/best practices](http://www.ondernem.hku.nl/best_practices)

Zuyd Hogeschool

De Faculteit der Kunsten van Zuyd Hogeschool heeft een bureau ingericht dat zich richt op de creatieve ondernemer genoemd Creative City Zuyd (CCZ). Dit bureau coacht/begeleidt studenten en alumni die een eigen onderneming willen beginnen en werkt samen met onder andere Cultuur en Ondernemen, de Kamer van Koophandel en Art Buro Limburg.

Vanuit het Bureau CCZ heeft met ingang van het schooljaar 2012/2013 het vak ondernemerschap een extra impuls gekregen. Gestart is met een nieuw programma dat speciaal voor de opleiding Interdisciplinary Arts is ontwikkeld. Alle academies van de Faculteit der Kunsten van Zuyd Hogeschool voeren dit in studiejaar 2013/2014 in. Hierin wordt samengewerkt met en gebruik gemaakt van kennis en inzet van de Faculteit Commercieel en Financieel Management. Dit in relatie met de uitvoering van het valorisatieprogramma van Zuyd Hogeschool, waarin deze ontwikkeling is opgenomen.

Op initiatief van CCZ heeft in het studiejaar 2012/2013 voor de eerste keer de week van de culturele ondernemer plaatsgevonden voor alle faculteiten gezamenlijk. Dit bestond uit een aantal lezingen, workshops en actief plannen maken. Dit laatste gelieerd aan daarvoor uitgenodigde bedrijven. Vanuit de Provincie Limburg is dit initiatief opgepikt, zodat in het studiejaar 2013/2014 de week in samenwerking met de Provincie wordt opgezet met als tweede doel alumni mee te laten profiteren van dat aanbod. Tevens wordt een jaarprogramma ontwikkeld voor alumni die in de provincie wonen. Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan de nieuwe website waarop ook een informatiedesk staat voor ondernemerschap.

Website: www.creativecityzuyd.nl

9. Agenda met de vervolgstappen komend studiejaar

In de studie jaren 2013-2014 tot en met 2015-2016 vindt nadere implementatie plaats van de voornemens uit het Sectorplan. In onderstaand schema is op hoofdlijnen het tijdpad met de actiepunten weergegeven voor het komende studiejaar.

Agenda 2013-2014

Tijdpad tot juni 2014	Actiepunten kunstonderwijs
november 2013	Aansluiting beroepspraktijk: thematische Dag van de Beroepspraktijk van werkveld en opleidingen, inclusief onderwerp Ondernemerschap.
januari 2014	Definitieve Agenda Taskforce Talentontwikkeling.
april 2014	Dag van de Talentontwikkeling deel II: maatregelen per discipline.
april 2014	Vervolgstappen samenwerking Onderzoek: onderzoeksthema's en kennisdeling.
mei 2014	Agenda Feiten en Cijfers: verbetering kwantitatieve en kwalitatieve gegevens.
mei 2014	Actualisering beroepsprofielen.
juni 2014	Voortgangsrapportage studiejaar 2013-2014.

Bijlage I
Lectoraten onderzoek kunstonderwijs

Waar bevinden zich welke lectoraten?

Lectoraten geordend op onderzoeksgebied

Om een eerste indruk te krijgen van waar samenwerking mogelijk zou kunnen zijn, volgt hieronder een inventarisatie van waar de lectoraten mee bezig zijn. De hier opgenomen informatie komt gedeeltelijk van de hogescholen zelf (relevante lectoraten, titulatuur van lectoren en looptijd van lectoraten) en gedeeltelijk van de websites van de hogescholen (beknopte samenvattingen van de lectoraten)⁶.

Per onderzoeksgebied zijn de lectoraten op alfabetische volgorde van hogeschool gerangschikt. Enkele lectoraten zijn in twee onderzoeksgebieden actief, en worden om die reden in beide gebieden vermeld.

Theoretische reflectie / Kunstpraktijk / Artistiek Onderzoek

Naast onderzoek in één van de kunstdisciplines zijn er elf lectoraten die onderzoek doen naar de kunstpraktijk en reflectie daarop en (de ontwikkeling van) theoretische modellen in het onderwijs.

Hogeschool	Lectoraat	Lector	van	tot
AHK	Kunstpraktijk en artistieke ontwikkeling	drs. Marijke Hoogenboom	01-10-2002	01-09-2012
	Het lectoraat Kunstpraktijk en artistieke ontwikkeling richt zich op actuele ontwikkelingen, mogelijkheden en uitdagingen in de afzonderlijke kunstdisciplines en op het artistieke maakproces in een multi- en interdisciplinaire context, en daarmee de vernieuwing van het onderwijs en het werkveld.			
AHK	Cultureel erfgoed	dr. Hester Dibbits, dr. Riemer Knoop	01-11-2006	...
	Het AHK lectoraat Cultureel erfgoed, onder leiding van Hester Dibbits en Riemer Knoop draagt bij aan de versterking van de maatschappelijke positie van erfgoedinstellingen en de verdere curriculumontwikkeling van het erfgoedonderwijs in zowel de bachelor- als de masterfase.			
ArtEZ	Theorie in de Kunsten	dr. Peter Sonderen	2008	...
	Het lectoraat Theorie in de Kunsten, onder leiding van Peter Sonderen, doet onderzoek naar de theoretisch kaders van diverse domeinen in de kunsten. Doel is om tot een verheldering te komen van de verhouding tussen theorie en praktijk in de diverse ArtEZ opleidingen.			
Design Academy	City and Countryside	dr. David Hamers	2009	...
	The City and Countryside Lectoraat aims to introduce knowledge from spatial research (empiricism, theory, concepts, methods, backgrounds, et cetera) in design education. Such knowledge will help public space designers to position themselves in the social context in which they operate, the context of urban planning and development, and that of policy making.			
Fontys	Kunstpraktijk in de Samenleving	dr. Pascal Gielen	2006	...
	Het Fontys lectoraat Kunstpraktijk in de Samenleving onderzoekt onder leiding van Pascal			

⁶ Rapportage Taskforce Onderzoek, juni 2013.

Gielen de invloed van maatschappelijke (technologische, wetenschappelijke, economische, (cultuur)politieke) veranderingen op artistieke praktijken en tracht deze te beschrijven en te verklaren.

Gerrit Rietveld	Art & Public Space	dr. Jeroen Boomgaard	2003	...
	Het Lectoraat Art & Public Space (LAPS) van de Gerrit Rietveld Academie, stimuleert, onder leiding van lector Jeroen Boomgaard, onderzoek naar en theoretische reflectie over de rol van kunst en vormgeving in het publiek domein.			
Hanzehogeschool	Popular Culture, Sustainability and Innovation	dr. Anne Nigten	01-01-2011	01-01-2015
	Het lectoraat Popular Culture, Sustainability and Innovation van de Hanzehogeschool, onder leiding van Anne Nigten richt zich op het transdisciplinaire kennisdomein waar popcultuur, technologie en economie elkaar ontmoeten. Doel is de optimale benutting van de mogelijkheden van artistiek onderzoek en de inzet van popcultuur in maatschappelijke innovaties.			
HdK	Onderzoek in de Kunsten	dr. Henk Borgdorff	01-09-2010	01-09-2014
	In het HdK lectoraat Onderzoek in de Kunsten legt Henk Borgdorff zich toe op de theoretische en politieke rationale van 'artistiek onderzoek'. Aan het Koninklijk Conservatorium richt hij zich op het onderzoek in de master- en doctoraatsopleiding en op het onderzoek door docenten. Hij heeft aan de basis gestaan van de ontwikkeling van het Research Catalogue, het Journal for Artistic Research en de Society for Artistic Research. (Dit lectoraat is tevens bij Muziek vermeld.)			
HdK	Kunsttheorie en de Artistieke Praktijk	drs. Janneke Wesseling	01-02-2007	01-02-2015
	Het lectoraat Kunsttheorie en de Artistieke Praktijk zoekt onder leiding van Janneke Wesseling naar onderwijsvormen waarin kunst en theorie op een vanzelfsprekende manier met elkaar zijn verbonden. Het functioneert op BA-, MA- en PhD-niveau, op de KABK en aan de Academie der Kunsten van de Universiteit Leiden.			
HKU	Artistiek Onderzoek	dr. Henk Slager	2006	2014
	In het lectoraat Artistiek Onderzoek, HKU, leidt Henk Slager de kenniskring die zich bezig houdt met onder andere: hoe laat zich in het algemeen (zowel op bachelor- als masterniveau) een curriculum ontwikkelen dat de onderzoekende kunstenaar/ontwerper als uitgangspunt neemt?			
Zuyd Hogeschool	Autonomie en Openbaarheid in de Kunsten	dr. Peter Peters	2006	2014
	Het lectoraat Autonomie en Openbaarheid in de Kunsten, onder leiding van Peter Peters is een samenwerkingsverband van drie kunstfaculteiten binnen Zuyd Hogeschool: de Academie Beeldende Kunsten, het Conservatorium Maastricht en de Toneelacademie Maastricht. Kernaspecten zijn de betekenis van autonomie en authenticiteit, de verhouding tot de openbaarheid, interdisciplinariteit en onderzoek in de kunsten.			

Beeldende Kunsten / Architectuur / Vormgeving / Mode

Hogeschool	Lectoraat	Lector	van	tot
AHK	Foodscapes	Prof. dr. ir. Han Wiskerke	01-01-2013	01-01-2016
	In het lectoraatsprogramma legt Han Wiskerke de nadruk op drie thema's: de verandering van de urbane en rurale omgeving en de wijze waarop die veranderingen elkaar			

beïnvloeden, de sociale en economische verhoudingen binnen de stadsregio en de mogelijkheid om door middel van (her)ontwerp meer duurzame voedsellandschappen ('foodscapes') op regionaal niveau te ontwikkelen.

AHK	Material & Design	Jan Peter Wingender, MSc	2010	2013	In het AHK lectoraat Material & Design onderzoekt Jan Peter Wingender geassisteerd door architect Uri Gilad, de komende drie jaar met studenten en docenten de stand van zaken rondom het gebruik van het veelvuldig gebruikte materiaal baksteen.
AHK	Design in Urbanism	Ton Schaap, MURb	01-09-2011	2014	Sinds 1 september 2011 is stedenbouwkundige Ton Schaap als lector Design in Urbanism verbonden aan de AHK Academie van Bouwkunst. Hij onderzoekt samen met studenten diverse onderwerpen.
ArtEZ	Modevormgeving	drs. José Teunissen	2002	...	In het ArtEZ lectoraat Modevormgeving beschouwt José Teunissen mode als een van de belangrijkste culturele fenomenen in onze visuele cultuur. Achter de kunstmatig veranderende modetrends proberen we de diepere betekenis van veranderende sociale behoeften te vinden, of nieuwe inzichten en concepten.
Avans	Visuele Retorica	Dr. Karel van der Waarde	01-04-2003	31-12-2013	Het lectoraat Visuele Retorica van het Grafisch Ontwerpen stelt de vraag centraal of een grafisch ontwerper moet luisteren naar zijn lezer om hem te overreden. Door te kijken naar het ontwerpproces en het gebruikproces maken we het belang van de lezer voor de kwaliteit van een grafisch ontwerp duidelijk.
Avans	Beeldende Kunst	vacature, invulling per 2014	01-01-2014	31-12-2017	Het lectoraat doet onderzoek naar ontwikkelingen in het autonome beeldend kunstenaarschap en het denken daarover. Centraal staat de vraag naar de culturele en maatschappelijke positie van de hedendaagse kunstenaar. En zijn functioneren ten opzichte van andere actoren in het professionele veld. Nieuwe invulling van de positie van de lector zal plaatsvinden in 2014.
Fontys	Stedelijke strategieën	Dr. ir. M.K.T.M. Glaudemans		...	In het Fontys lectoraat Stedelijke Strategieën onderzoekt Marc Glaudemans nieuwe vaardigheden en competenties voor ontwerpers en een instrumentarium om in deze condities succesvol en invloedrijk als ruimtelijk ontwerper te opereren. Meer specifiek gaat het om het ontwikkelen van concepten, strategieën en instrumenten voor stedelijke transformatie.
Hanzehogeschool	Image in Context	dr. Anke Coumans	01-05-2012	01-05-2016	In het lectoraat Image in Context van de Hanzehogeschool legt Anke Coumans de focus op de publieke functie van het artistieke beeld: op de communicatieve kracht, op de plaats in de openbare ruimte, en op de wijze waarop kunstenaars en ontwerpers op artistieke wijze stelling nemen in het actuele debat.
HdK	Interieurarchitectuur	Jan Jongert, MA	01-11-2010	01-11-2014	Het hedendaags interieur is in toenemende mate afhankelijk van een complex aan stromen waarop ze aanhaakt. Het KABK lectoraat Interieurarchitectuur 'Inside Flows' onderzoekt onder leiding van Jong Jongert de eigenschappen en het gedrag van deze stromen ten behoeve van de ontwikkeling van duurzame ontwerpmethoden.

HdK	Innovatieve visualisatietechnieken in het kunstonderwijs	drs. Yolande Kolstee	01-01-2011	01-01-2015
	In het KABK lectoraat Innovatieve Visualisatie Technieken [IVT], richt Yolande Kolstee zich op het gebruik van IVT in het artistieke en culturele domein en de relevantie daarvan voor het hoger kunstonderwijs.			
HKU	Design	ir. Ingrid Schuffelers	2009	2013
	Het HKU lectoraat Design onderzoekt, onder leiding van Ingrid Schuffelers de veranderingen in de actuele beroepspraktijk en brengt een dynamiek in het kunstonderwijs op gang waardoor het onderwijs opnieuw aansluiting vindt bij deze veranderende praktijk. De focus ligt hierbij op de onderzoekende ontwerper, artistieke ontwerprocessen en interdisciplinaire samenwerkingsprocessen.			
HKU	Kleur in context	Frank Koolen	2010	2014
	Het HKU lectoraat Kleur in Context, onder leiding van Frank Koolen, heeft zich tot doel gesteld op praktische en speelse wijze nieuwe onderzoeksmethoden ten aanzien van kleur te ontwikkelen en te communiceren.			

Kunst, Cultuur & Economie

Hogeschool	Lectoraat	Lector	van	tot
ArtEZ	Kunst, Cultuur en Economie (i.s.m. HAN)	Prof. dr. Dany Jacobs	2007	...
	Het lectoraat Kunst, cultuur & economie onder leiding van Dany Jacobs, is een initiatief van de Gemeente Arnhem, de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten. Het is ontstaan vanuit de wens om de economische betekenis van kunst en cultuur voor Arnhem en de regio te vergroten.			
Design Academy	Strategic Creativity	dr. Bas Raijmakers	2010	2014
	At the <i>lectoraat</i> (UK: Readership, US: Professorship) in Strategic Creativity we explore how design and creativity can play a strategic role in society and the economy in general, and in service innovation in particular. We do this with a 'thinking through making' approach where design and reflection go hand in hand. During this 4 year CRISP programme, 11 Research Associates each take up a one-year research position in the Strategic Creativity readership. These Research Associate positions are open to Design Academy alumni only, who collaborate with departments in the academy as well as CRISP partners from academia and industry.			
INHolland	Media Business	Wes Wierda	Continuerings aanvraag	in behandeling
	Het INHolland lectoraat Media Business onder leiding van Wes Wierda stelt zich ten eerste als doel om de overdracht van kennis verworven door toegepast onderzoek aan docenten en studenten te dissemineren. Ten tweede stellen wij als doel om de effectiviteit en professionaliteit van instellingen, bedrijven en overheid in de media- en entertainmentsector te bevorderen.			
INHolland	Media, Cultuur & Burgerschap	dr. Joke Hermes	Continuerings aanvraag	in behandeling
	Het lectoraat Media, Cultuur & Burgerschap houdt zich bezig met hoe meningen gevormd worden over zaken zoals contact met de overheid, de multiculturele samenleving en goede zorg.			
HKU	Kunst en Economie	Prof. dr. Giep Hagoort, drs. Johan	2000	2013

Kolsteeg					
					Het lectoraat Kunst en Economie, HKU, levert onder leiding van Giep Hagoort een bijdrage aan de professionalisering van het culturele ondernemerschap binnen de culturele en creatieve industrie, en is actief op regionaal, nationaal en Europees niveau. Samen met onderzoeker Johan Kolsteeg vindt onderzoek, kennisuitwisseling, en deskundigheidsbevordering van docenten plaats, naast innovatieve onderwijsprojecten.
HRO	Creative Business	dr. Paul Rutten	2012	...	Kenniscentrum Creating 010 doet praktijkgericht onderzoek naar nieuwe ontwikkelingen en samenwerkingsvormen in de creatieve industrie die door de convergentie van artistieke, technologische, maatschappelijke en economische domeinen ontstaan. De onderzoekslijn Creative Business, onderdeel van Kenniscentrum Creating 010, is gedeeld met het kenniscentrum Entrepreneurship & Business Innovation en onderzoekt sinds september 2012 nieuwe vormen van zakelijke zelforganisatie in de creatieve industrie.
HRO	Cultural Diversity	Hugo Bongers & dr. Nana Adusei-Poku	2011	...	De culturele diversiteit van Rotterdam wordt door het lectoraat Cultural Diversity (onderdeel van Kenniscentrum Creating 010), actief sinds 2011, gezien als ‘asset’ en ‘motor’ van innovatie en emancipatie. Juist hier ontstaan nieuwe trends binnen jeugd- en populaire cultuur die vragen om een herijking van kunst en cultuur en een verbinding met zowel de wijk- als de wereldcultuur. De publieke ruimte wordt gezien als de plek bij uitstek waar mensen met sterk uiteenlopende achtergronden elkaar tegenkomen en waar contact ontstaat.

Kunst & Techniek

Hogeschool	Lectoraat	Lector	van	tot	
HKU	Play Design & Development	dr. Marinka Copier	2009	2013	Het lectoraat Play Design & Development, onder leiding van Marinka Copier is een nieuwe creatieve ontwerpdiscipline op het snijvlak van kunst en techniek. Centraal staat het zinvol toepassen van <i>play</i> in entertainment en maatschappelijke contexten. Het bouwt onder andere voort op de ontwerpdisciplines (social) interaction design en game design.
HRO	Communication in a Digital Age	dr. Florian Cramer & Willem Vermeend	2008	...	Dit lectoraat (onderdeel van Kenniscentrum Creating 010) onderzoekt veranderingen en innovatie in het werkveld van visuele designers en kunstenaars door nieuwe technologieën, en daarmee samenhangende veranderingen in cultuur en mediagebruik. Er wordt onderzoek gedaan naar de impact die nieuwe media op de communicatiecultuur hebben, waardoor ook de fundamenteën van kunst- en designberoepen verschuiven.
HRO	The Revolution of Manufacturing	dr. Peter Troxler	2012	...	De onderzoekslijn De Revolutie van de Maakindustrie (onderdeel van Kenniscentrum Creating 010) wordt gedeeld met het kenniscentrum Sustainable Solutions en onderzoekt sinds september 2012 de impact van 3D printing en Fablabs op productontwerp en fabricatie.
NHL Hogeschool	Serious Gaming	Dr. ir. Hylke W. van Dijk	2010	2015	Het lectoraat Serious Gaming is de schakel tussen maatschappelijke partijen en de creatieve industrie. Wij bouwen aan de kennis en kunde om de beroepspraktijk te ondersteunen bij de ontwikkeling en toepassing van innovatieve media en game technologie.

Kunsteducatie

Hogeschool	Lectoraat	Lector	van	tot
AHK	Kunst en cultuureducatie	prof. dr. Folkert Haanstra	01-09-2002	...
	Het lectoraat Kunsteducatie, AHK, draagt onder leiding van Folkert Haanstra, door studie en onderzoek bij aan kennisontwikkeling op het gebied van de kunst- en cultuureducatie. Ook draagt het bij aan onderwijsontwikkeling en aan professionalisering van docenten van de AHK opleidingen.			
ArtEZ	Kunsteducatie	vacature		
	Het Artes lectoraat Kunsteducatie houdt zich bezig met de invulling van het docentschap in de kunsteducatie. Onderzoek en theorievorming moeten helpen richting geven aan de ontwikkeling van een nieuwe praktijk waarvan hechte verbindingen tussen kunst, samenleving en educatie, talentontwikkeling en een interdisciplinaire oriëntatie op kunst en cultuur de basis vormen.			
HKU	Kunsteducatie	dr. Karin Hoogeveen	2010	2014
	Het hogeschoolbrede lectoraat kunsteducatie, onder leiding van Karin Hoogeveen is in 2010 ingesteld. Het houdt zich bezig met onderzoek naar de praktijk van kunsteducatie, dat wil zeggen met alles wat te maken heeft met de overdracht van kunst. Het accent ligt op ontwerp- en evaluatieonderzoek. Dit wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met de beroepspraktijk, het veld van de binnen- en buitenschoolse kunsteducatie.			
Windesheim	Didactiek en inhoud van de Kunstvakken	dr. Jeroen Lutters	01-09-2012	31-08-2016
	Kunst kan een belangrijke rol spelen in het opbouwen van kennis en is een instrument voor het ontwikkelen van creativiteit. Door kunst en cultuur in te bedden in het beroeps- en wetenschappelijk onderwijs, inspireren we studenten van nu om nieuwe talenten te ontwikkelen voor de veranderende samenleving van morgen.			
Muziek				
Hogeschool	Lectoraat	Lector	van	tot
AHK	Muziek	dr. Michiel Schuijjer	01-01-2009	...
	Michiel Schuijjer leidt het lectoraat Muziek van de AHK. Hij is coördinator van het masteronderzoek aan de klassieke afdeling van het Conservatorium van Amsterdam.			
Codarts	New Performing Practices	Micha Hamel	2010	2014
	Onderzoek naar onder andere: In welke gevallen lukt de combinatie van muziek en theater en wanneer niet? Met welke nieuwe esthetische coördinaten krijg je te maken in het creatieproces? Zijn er interdisciplinaire wetten of, op zijn minst, wetmatigheden te ontdekken?			
Codarts	Sustainable Performance	Frank Heckman	2009	2013
	Sustainable Performance gaat om het samenspel van performers en hun omgeving, de factoren die van invloed zijn op het realiseren van hun beste prestaties. Hoe komen musici, dansers, circusartiesten tot deze prestaties? Hoe zorgen zij ervoor dat zij blijven groeien en hun performances voortdurend een toenemende kwaliteit laten zien en horen? Welke factoren – fysieke, mentale, sociale en emotionele factoren – zijn van invloed op dit proces? (Dit lectoraat is tevens bij Dans vermeld.)			
Hanzehogeschool 1	Lifelong Learning in Music	dr. Rineke Smilde	08.01.2004	01.09.2016

Het onderzoeksdomein van Lifelong Learning in Music & the Arts van de Hanzehogeschool, dat de rode draad is in de verschillende onderzoekslijnen, is de manier waarop musici en kunstenaars een betekenisvolle bijdrage kunnen leveren aan onze snel veranderende maatschappij, waarin kunst een verbindende factor kan zijn. Associate lector is drs. Evert Bisschop Boele (per 1 september 2013 lector).

HdK	Onderzoek in de Kunsten	dr. Henk Borgdorff	01-09-2010	01-09-2014
	In het HdK lectoraat Onderzoek in de kunsten legt Henk Borgdorff zich toe op de theoretische en politieke rationale van 'artistiek onderzoek'. Aan het Koninklijk Conservatorium richt hij zich op het onderzoek in de master- en doctoraatsopleiding en op het onderzoek door docenten. Hij heeft aan de basis gestaan van de ontwikkeling van het Research Catalogue, het Journal for Artistic Research en de Society for Artistic Research. (Dit lectoraat is tevens bij Theoretische reflectie/Kunstpraktijk/Artistiek onderzoek vermeld.)			
HKU	Communicating Music	Charlotte Margiono	2009	2013
	Het lectoraat Communicating Music stelt zich ten doel om door het uitvoeren van op toepassing gericht onderzoek een concrete bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van performances, educatieve overdrachtssituaties en daarmee samenhangende leerstrategieën van musici in de 21e-eeuwse maatschappij.			
HKU	Muziekontwerp	dr. Jan IJzermans	2006 (1999)	2014
	Het lectoraat Muziekontwerp betreft het ontwerpen van muziek, op de factoren context, culturele 'setting', het gebruik en de gebruiker, de invloed van de betrokken ontwerpprocessen op het product, de samenwerking binnen de discipline en met andere disciplines, het betekenisvol gebruik van technologie, de uitvoerbaarheid en de economische haalbaarheid.			

Theater

Hogeschool	Lectoraat	Lector	van	tot
AHK	Dans & Theater	drs. Marijke Hoogenboom	01-09-2012	...
	Marijke Hoogenboom is per 1 september 2012 benoemd tot lector van de Theaterschool. De opdracht is om een werkplan te presenteren voor de inrichting, vormgeving en uitvoering van een volwaardig lectoraat op het gebied van Dans en Theater. Uitgangspunt is daarbij de ambitie om onderzoek en ontwikkeling een prominente plek te geven in de samenwerking van het onderwijs met het werkveld en om de Theaterschool als dynamische ontmoetingsruimte te versterken.			
HKU	Theatrale maakprocessen	drs. Nirav Christophe	2010	2014
	Het lectoraat doet onderzoek in, met en over de uitvoerende kunsten en begeeft zich op het gebied waarop theateropleidingen bij uitstek de expertise bezitten. Onderzoek naar creatieve processen wordt steeds belangrijker in het werk- en kennisdomein van theater, de theaterwetenschap en de kunstvakopleidingen.			

Dans

Hogeschool	Lectoraat	Lector	van	tot
Codarts	One of Kind	Jiří Kylián	2010	2014
	Samen met kunstenaars en theoretici uit verschillende disciplines doet Jiří Kylián – met			

associate researchers dr. Friederike Lampert en dr. Désirée Staverman – onderzoek naar een reeks thema's die gerelateerd zijn aan dans en choreografie, met als voornaamste doel het verkennen van de bredere context van de danser en de choreograaf. Enkele thema's zijn: de expressiviteit van het menselijk lichaam in diverse leeftijdsfasen, de stem en het gesproken woord, muziek, decorontwerp en architectuur, kostumering, fotografie, video en belichting.

Codarts	Sustainable Performance	Frank Heckman	2009	2013
	Sustainable Performance gaat om het samenspel van performers en hun omgeving, de factoren die van invloed zijn op het realiseren van hun beste prestaties. Hoe komen musici, dansers, circusartiesten tot deze prestaties? Hoe zorgen zij ervoor dat zij blijven groeien en hun performances voortdurend een toenemende kwaliteit laten zien en horen? Welke factoren – fysieke, mentale, sociale en emotionele factoren – zijn van invloed op dit proces? (Dit lectoraat is tevens bij Muziek vermeld.)			

Film

Hogeschool	Lectoraat	Lector	van	tot
AHK	Film	drs. Mieke Bernink	01-09-2008	...
	Als lector geeft Mieke Bernink leiding aan de AHK master Film, een tweejarige Engelstalige opleiding die in 2009 van start is gegaan.			